

УКРАЇНСЬКИЙ ВІНАХІДНИК, ЯКИЙ ЗРОБИВ ПЕРЕВОРОТ У СВІТОВІЙ АВІАІНДУСТРІЇ

«Шлях до успіху не складний, якщо робиш будь-яку справу з думкою про людей та край милій».

Володимир Джус

5 січня 1895 року в селі Чернихівцях Збараського повіту королівства Галичини й Володимирії, яке входило до складу Австро-Угорщини (тепер Збараський район, Тернопільська область, Україна), в багатодітній родині хліборобів Івана та Ксенії Джус народився син Володимир.

Дитинство хлопця минало на природі, у забавах зі старшою сестрою, у сільській праці на 20 моргах ріллі у вільний від навчання час у суботньо-недільній школі. Батько помітив схильність сина до майстрування й після закінчення початкової школи влаштував його вчитися на столяра до місцевого майстра. А доньку із зятем благословив на еміграцію до США для гарних заробітків та допомоги родині. Минув рік, вона почала надсилати з-за океану невеликі кошти. Це значно покращило економічний стан сім'ї. Тоді, маючи лише 18 літ, Володимир вирішив, що може мати більше перспектив в Америці, хоча тато такого рішення не схвалював.

В одному простому костюмі, з 25 доларами, захи-

ваними в шкарпетках, молодий мандрівник в 1913 році сів на корабель, який відпливав до Канади. Через кілька місяців, отримавши дозвіл, перетинає американський кордон під ім'ям Вільям Джус (William Dzus) і їде до Ньюарку, штат Нью-Джерсі. Без пригод доставшись до пункту призначення, він оселився в сестри.

Заробітчанину без знання англійської мови спочатку було тяжко. Доводилося працювати викидайлом у ресторані по 12 годин на добу, без вихідних, за 85 центів, потім – вантажником, а ввечері навчатися англійської у ремісничій школі. Здобувши професію токаря, Володимир працевлаштувався на завод безпечних бритв у м. Орендж, штат Нью-Йорк. На спеціальних курсах вивчав автомеханіку, електромеханіку і креслення. Під

час праці із пресом зрозумів, що через недосконалу його конструкцію може легко травмуватись. Тож, щоб запобігти цьому, винадум механізми для запобігання від нещасних випадків.

Життя потроху налагоджувалося. Восени 1917 року український новоамериканець одружився на подрузі дитинства Єві Скалецькій. Незабаром у подружжя народився син, якого назвали Федором-Теодором. Однак радість ця тривала недовго, бо мама малюка захворіла на туберкульоз й довелося переїжджати до Вест Айсліпа (West Islip), де повітря було кращим. На новому місці продовжував працювати токарем, механіком, навчатися на вечірніх професійно-технічних курсах.

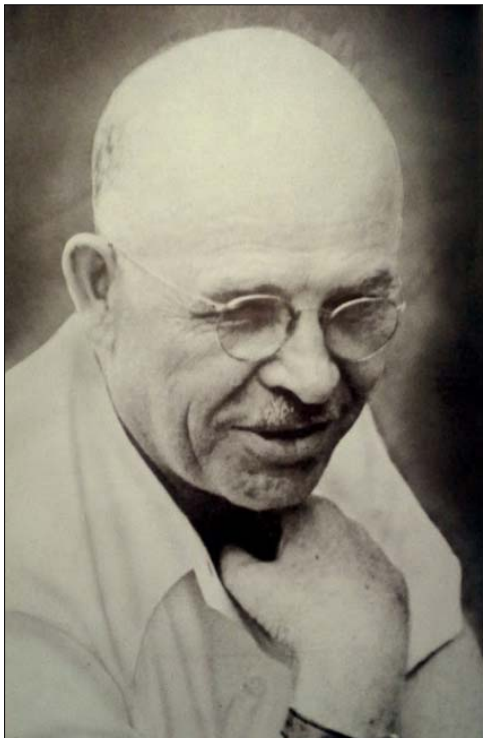
У 1918 році Джус розпочав процедуру патентування свого першого винаходу – удосконаленого токарного станка. У 1922 році він отримує на нього патент, однак працедавець одразу ж привласнив його собі.

Незабаром померла улюблена дружина. Щоб легше пережити нещастя, винахідник повертається до Ньюарка, де його влаштував на роботу у свою будівельну фірму давній друг. Скоро Володимир-Вільям придбав обладнання, збудував гараж та відкрив власний автосервіс. Отримавши перші значні прибутки, в 1927 році одружився вдруге на Ганні Резнік, доньці власника будинку, квартиру в якому орендував. Молода дружина мала двох власних дітей, тож витрати сімейного кучого бюджету значно збільшились. Незабаром він успішно запатентував вітрогін для радіатора автівки, а згодом винадум першу решітку для захисту радіатора від каменів під час руху автомобіля по дорозі. Ці винаходи, однак, прибутку фактично не дали, бо настали часи Великої депресії. У 1929 році навіть довелося закрити підприємство й піти працювати слюсарем-інструментальником у фізеляжному цеху авіапідприємства Фейрчїлд Ейркрафт Компані в Фірмінгдейлі (Fairchild Aircraft Company, Farmingdale), штат Нью-Йорк.

І тут політ фантазії новатора не мав меж. Винаходи для авіапрому були поставлені ним на потік. Найкращою його ідеєю у 1932 році був стійкий до вібрації, перепаду температур і тиску повітря закріплювач для фізеляжу літака – Dzus fastener. Одночасно конкуренти почали судові процеси, щоб залишити собі права на патенти. Після довгого розгляду справ суд виніс рішення: всі авторські права на винаходи належать українцю з Тернопільщини, який 26 квітня 1932 року заснував Dzus Fastener Company Inc. у Вест-Айсліпі на Говлей авеню. Пізніше він переїхав на Union Boulevard, 425, полишивши працю на авіазаводі.

У 1933 році Джус побудував фабрику. Перші 16 закріплювачів виготовив за 4 долари для Амфібен Ейркрафт Компані. Нові моделі літаків цивільної та військової авіації гостро потребували інновацій, які щедро пропонувало новостворене підприємство. У 1935 році ним були захоплені зовнішні ринки збуту. Наступного року у новому приміщенні корпорації працювало 16 механіків, три службовці й адвокат-скарбник Френсіс Кларк.

У 1938 році запрацювали новозбудовані фабрики у Канаді, Франції та Великобританії з річним прибутком в 100 тисяч доларів, потім – 500 тисяч (1940 р.). Дядько Сем у 1939 році замовив у нього технічне обслуговування 50

У Сполучених Штатах про Володимира Джуса пишуть книжки, називають українським Генрі Фордом, а його розробки не втрачають своєї актуальності й у наш час. Хто б міг подумати, що все це про вихідця з простої селянської родини, що мешкала неподалік Збаранжа.

тисяч літаків, а після нападу 7 грудня 1941-го японських ВМС на Перл Харбор, з початком військових дій на островах Тихого океану й вступом США у II світову війну співпраця з Пентагоном лише поглибилася. Це стимулювало швидку розбудову ще однієї фабрики в Глендейлі, штат Каліфорнія. Наприклад, у 1943 році підприємства Джуса працювали цілодобово, працюєлаштувавши більше 1000 робітників лише у США, випустивши за місяць 30 мільйонів закріплювачів.

Стабільна фінансова незалежність дозволила інвестувати в розробку нових технологій й винаходів, розвинути інші напрямки виробництва: замки для трамваїв, закріплювачі для пошкоджених кісток (медицина), закріплювачі для комп'ютерної техніки, медичних приладів, автівок, кораблів, залізничних вагонів. У 1948 році у Великобританії технічним директором Dzus Fastener Eugene новатор з Галичини призначив перспективного інженера (працював з 1947 року простим робітником), сина гетьмана України у 1918 році, пластуна сеніора Данила Скоропадського (31 січня/13 лютого 1904, Санкт-Петербург – 23 лютого 1957, Лондон, похований на цвинтарі Гампстед), «Чорного Тура» з І куреня УПС (Уладу Пластунів Сеніорів) ім. Степана Тисовського, до якого він вступив у 1948 році.

А познайомились вони у 1937 році в Чикаго під час посвячення українського літака «Київ». Гетьманський син ще раз відвідав Місто Вітрів у 1955 році, вирішуючи поточні економічно-організаційні питання заводу Джуса у Великобританії. Маючи трохи вільного часу, зустрівся з пластунами ІV Стежі «Поділля» свого рідного куреня. Гутірку (розмову) того вечора проводив пластун сеніор Юрій Каменецький.

Найближчі родичі бізнесмена, залишившись в Україні, зазнали репресій від комуністів: брат став вояком УПА й загинув в бою з агентами НКВС, а матір, братова дружина разом з донькою, були заслані на 5 років до сибірських концтаборів.

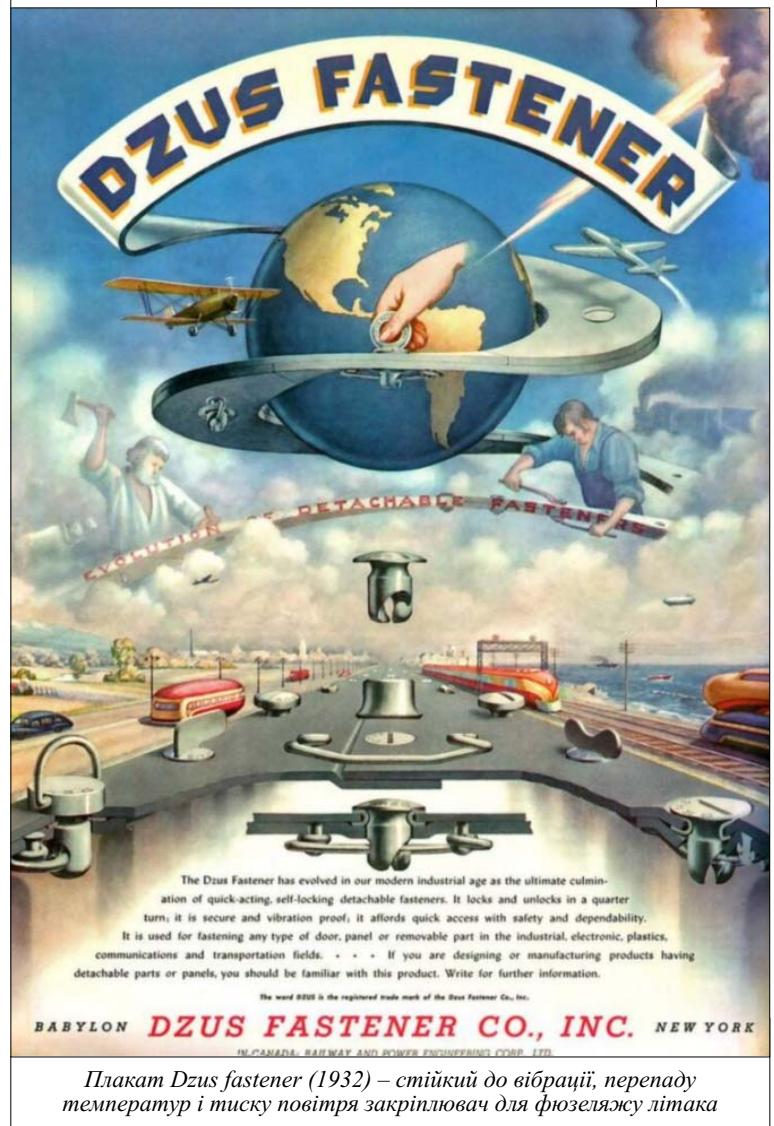
Меценатська і благодійна діяльність Джуса мала кілька векторів:

- 1) підтримка Наукового товариства ім. Т. Шевченка, Української вільної академії наук;
- 2) видавництво україномовних газет, журналів, книжок;
- 3) організація і матеріальне забезпечення українських шкіл, курсів української мови, дослідницьких студій з українознавства в університетах;
- 4) фінансування культурних пізнавальних заходів – візитівок про Україну;
- 5) пожертви на працю Міжнародного Червоного Хреста, Карітасу, для медичної допомоги потребуючим землякам;
- 6) утримання бібліотек, музеїв, гранти на професійно-технічну освіту у місцевостях, де існували його фабрики;
- 7) заснування 3 травня 1948 року Українського Інституту Америки (УІА) – потужного культурно-інформаційного, громадсько-політичного, наукового центру українців Північної Америки. Спочатку провід УІА перебував в нью-йоркському офісі Червоного Хреста, а потім переїхав у будівлю Парквуд в Вест Айсліпі, придбану за 25 тисяч доларів благодійником з Тернопілля.

28 жовтня 1953 року на перших загальних зборах делегати від 20 авторитетних українських родин обрали управу Інституту:

Пам'ятна монета «Вільям Джус – персона року»

Плакат Dzus fastener (1932) – стійкий до вібрації, перенадій температур і тиску повітря закріплювач для фюзеляжу літака

Пам'ятна табличка, присвячена Володимиру Джусу, на фасаді Українського Інституту Америки в Нью-Йорку

Український Інститут Америки в Нью-Йорку

- президент – Вільям Джус ;
- заступник – Платон Стасюк;
- скарбник – Павло Чорнома;
- заступник скарбника – Теодор Джус;
- секретар – Микола Кузьмович;
- заступник секретаря – Даніель Кейн.

Департамент фінансів у 1954 році надав Інституту статус неприбуткової організації, захистивши УІА від сплати податків.

1 серпня 1955 року Віл Джус уклав кредитну угоду з банком. Вже у вересні цього року УІА отримав в постійне безстрокове користування будинок у центрі Нью-Йорку, на розі 79-ї вулиці та 5-ої авеню за 225 тисяч доларів. Цю історичну пам'ятку у 1899 році збудував ушлявлений архітектор Чарльз Гілберт, будівничий перших хмарочосів, на замовлення банкіра Айзека Дадлі Флетчера, котрий у 1917 році подарував свій дім разом з безцінними картинами художників голландської школи Метрополітен-музею, який знаходиться поряд. Нафтовий король Гаррі Сінклер у 1920 році викупив будівлю у музею й жив у новій оселі 10 років. У 1930 році аристократ Август ван Хорн Стайвісон-молодший придбав у нього це житло і мешкав тут до кінця свого життя (до 1953 р). Тоді й поклав око на безгосподарну нерухомість кмітливий галичанин. У 1962 році кредит був повністю виплачений і красень в стилі французького Ренесансу перейшов у власність до світоча української культури.

Щорічно утримання архітектурної пам'ятки коштує УІА близько 500 тисяч доларів.

Після відходу батька у Вічність, 19 червня 1964 року, вже його син Федір-Теодор Джус (Theodore Dzus, 1918, Лонг-Айленд (Long Island), штат Нью-Йорк – березень 1998, похований у Вест-Айсліпі) успадкував Dzus Fastener Corporation, посаду президента Фондації УІА й став провідником Інституту в 1964-1982 роках. Коли Федір-Теодор вийшов на пенсію у 1987 році, то через рік продав корпорацію своєму англійському дочірньому підприємству Dzus International Limited, згодом управління корпоративними правами перейшло до DFCI Solutions, Inc, також заснованої у 1936 році Джусом-батьком (головний офіс розташований в Орландо, штат Флориди).

Підприємницьку династію Джусів продовжив Теодор-молодший, онук фундатора родинної справи. Пам'ять про відомого українця тепер глибоко закарбована в світовій, американській та українській історії.

За 72 роки свого існування Український Інститут Америки перетворився на «культурну візитівку» української діаспори в США, є скарбницею її історії та традицій, зв'язком з Батьківщиною, і водночас – потужним центром популяризації української культури. УІА і сьогодні діє та залишається відкритим, втілюючи прагнення і мрії Володимира-Вільяма Джуса. У ньому регулярно проходять вистави театру Леся Курбаса за творами Лесі Українки, наукові конференції, присвячені історії України, на честь Миколи Гоголя проводиться фестиваль Гоголь Fest, музичні та літературні заходи у вихідні дні, семінари, симпозіуми і конференції, виставки, покази фільмів та багато іншого.

Мілена ВОЛЯНСЬКА

UkrainianPeople.us